

KADRO'DAN YÖN VE DEVRİM'E, AYDEMİR'DEN AVCIOĞLU'NA

22 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Türkiye'ye özgü, bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm modeli öneren iki önemli aydınımız, Şevket Süreyya Aydemir ve Doğan Avcıoğlu'dur. Bu iki değerli insan, bir süre Yön Dergisi'nde birlikte yazdı. Ancak her ikisinin ön planda olduğu yayın organları çok farklı ekonomik, toplumsal ve siyasal ortamlarda yayımlandı. Ş.S.Aydemir'in ve D.Avcıoğlu'nun bu ortak amaca gidişte üzerinde çalıştıkları strateji de birbirinden farklıydı.

Bu iki değerli aydınımızın arasında bir de 1962 ve 1963 yıllarında darbe girişimlerinde bulunan ve bu girişimlerini, yol arkadaşı Fethi Gürcan'la birlikte, hayatıyla ödeyen Talat Aydemir vardır. Talat Aydemir'in Ş.S.Aydemir ve D.Avcıoğlu gibi kuramsal birikimi yoktu; ancak genel olarak Kemalist çizgide epeyce sığ bir programı gerçekleştirilmeye çalışılıyordu.

Kadro'nun amacı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde "yukarıdan aşağıya" geliştirilen Kemalist Devrim'in kuramsal olarak formülasyonunu yapmak ve bu görüşlerle, Komintern'in İkinci Kongresi'nde kabul edilen "sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol" stratejisi arasında Türkiye'ye özgü koşullarda bağ kurmaktır. Sovyetler Birliği'nin 1932 ve sonrasındaki ekonomik başarıları da bu strateji için yardım sağlayabilecekti. Kadro'nun yayımlandığı dönemde, iktidarda Mustafa Kemal Paşa vardı. Türkiye bağımsız bir ülkediydi. Ülke her gün ileriye doğru yeni adımlar atıyordu. Atılan adımlarla ülkenin bağımsızlığı pekiştiriliyordu. İnsanlar bir süreç içinde kul olmaktan çıkarılıyor, özgür yurttaşlar haline getiriliyordu. Çağdışı cemaat ve tarikat gibi örgütlenmeler yasaklanmıştı. Tekkelerin, zaviyelerin, camilerin, benzeri vakıfların gayrimenkullerine el konularak, gerici unsurların ekonomik gücü kırılmıştı. "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" anlayışıyla, Osmanlı'dan devralınan halk topluluğundan çağdaş bir millet yaratılıyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle, "arasız devrimler" uygulanıyordu. Sermayedar sınıf, Kurtuluş Savaşı'nda işgalci Yunan ordusu ile işbirliği yapmış olmanın bedelini ödeme korkusunu yaşıyordu. Zaten ağırlıklı olarak Ermeni, Rum ve Yahudilerden oluşan sermayedarların büyük bölümü, emperyalist ülkelerin şirketlerinin temsilcisi veya aracısı konumundaydı. İşçi sınıfı çok zayıftı. İşçilerin önemli bölümü yarı-mülksüzleşmiş geçici veya mevsimlik işçilerdi. İşçi sınıfının vasıflı unsurlarının önemli bir bölümü de "devlet memuru" yapılarak çalışma ve yaşama koşullarında önemli haklara kavuşturulmuştu; devletle bütünleştirilmişti. Kamu sektöründe ve özel sektördeki vasıflı işçiler de çıkarılan kanunlardan yararlanıyordu. Ülkede sınıf mücadelesi gelişmemişti. Yoksul köylülüğün de toprak ağalarına, tefecilere, şeyhlere karşı bir mücadelesi yoktu. Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki güçler, "yukarıdan aşağıya" bir devrim gerçekleştiriyordu. Kadro Dergisi, bu süreçte, bir siyasi mücadele ve iktidar hedefi olmadan yayın yaptı.

Yön ve Devrim'in yayımlandığı ve Doğan Avcıoğlu'nun mücadelesinin parçalarını oluşturan Sosyalist Kültür Derneği ile Türkiye Çalışanlar Partisi girişiminin yaşandığı koşullar, 1930'lardan çok farklıydı. Şevket Süreyya Aydemir'in ve Doğan Avcıoğlu'nun hayata geçirmeye çalıştığı program, Türkiye'ye özgü bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm modelidir. Ancak şartların çok farklı olmasına bağlı olarak, her iki düşünürün stratejileri de farklı oldu.

1960'ların en çarpıcı farkı, emperyalist saldırı ve halkın refah seviyesinin yükselmesiydi.

Türkiye tarihinde 1919-1922 döneminde yaşanan olgu, daha farklı bir biçimde 1946-1973 döneminde gerçekleşti.

1919-1922 döneminde ülkemiz emperyalist saldırının hedefindeydi. Ancak İstanbul'da 1914-1918 döneminde ciddi biçimde düşmüş olan gerçek ücretler, işgal döneminde hemen hemen Dünya Savaşı öncesindeki düzeye yükseldi. Ayrıca, Dünya Savaşı yıllarında bulunmayan mallar bulunur oldu. Anadolu vatan mücadelesi verirken, İstanbul ve Ege'deki işçiler ve halkın çok büyük bölümü, hayat standartları yeniden yükseldiği için, Anadolu'daki mücadeleye kayıtsız kaldı.

1946-1973 döneminde Türkiye'nin siyasi bağımsızlığı büyük hasar aldı. Türkiye, ABD üs ve tesisleriyle doldu. Türkiye, NATO'nun güneydoğu kanadı olarak Soğuk Savaş'ın sıcak savaşa dönüşmesi durumunda Sovyetler Birliği'nin birinci hedefi yapıldı. Devlet birimlerinde ABD istihbarat görevlileri cirit atıyordu.

Barış gönüllüsü adı altındaki ABD istihbaratçıları Türkiye'nin etnik ve inanç haritasını çıkarıyordu. Binlerce bürokrat ve sendikacı 1-3 aylık gezilerle ABD'ye götürüldü, gezdirildi, istihbaratçılar tarafından gözlemlendi ve bazılarıyla kalıcı ilişkiler kuruldu. ABD'nin de teşvikiyle Kürt milliyetçiliği geliştirilmeye başlandı. Laik cumhuriyet zedelendi; tarikat ve cemaatlerin faaliyetleri fiilen serbest bırakıldı. Siyasal iktidarlardan destek alan toprak ağalarının ve tefecilerin köylüler üzerindeki baskısı ve hakimiyeti arttı. Türkiye ekonomisinde Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi emperyalist devletlerin hakim olduğu ve politikalarını uygulattığı kurumların etkisi arttı. Özetle; Türkiye'nin çıkarlarına ve Kemalist Devrim'e kapsamlı bir saldırı yaşandı.

Ancak bu dönemde kapitalizmin altın çağı yaşanıyordu. Emperyalizm ve işbirlikçileri, Türkiye'nin varlığını ve geleceğini tehlikeye atan girişimlerde bulunurken, işçilerin ve genel olarak köylülüğün hayat standardı yükseldi. Türkiye'nin ABD'nin önderliğindeki kampa dahil olmasıyla tüketim kalıpları değişti, köylere elektrik götürüldü, çalışma koşulları iyileştirildi. İnsanların devletin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştı. Eğitim, sınıf atlamanın bir aracı olarak kullanılabilirdi. Köyden kente göçüp hazine arazilerinde gecekondular kuranlar bir süre sonra tapu alarak evinin sahibi oldu. Daha sonra da gecekondusunu müteahhide vererek apartman dairelerine kavuştu. Hayat standartları yükselen emekçi sınıf ve tabakalar, ülkenin fiilen emperyalist güçler tarafından işgal edilmesi, Atatürk'ün laiklik, milliyetçilik, devletçilik konularındaki adımlarının çığnemesi konusunda duyarsız kaldı. Emperyalist işgal, 1919-1922 döneminde olduğu gibi "açık" değildi; gizliydi. Kemalist devrim 1946'dan itibaren yıpratılmaya başlandığı için, bu konular da tartışılmadı. Amerikan üslerinin kurulduğu iller ve ilçelerdeki halk, ABD askerlerine ev kiralayarak, mal satarak, onların gümrüksüz mağazalardan aldıkları ürünleri satın alarak, bağımsızlığımıza zarar veren üsleri onayladı. Çeşitli illerde kaçak Amerikan mallarının satıldığı "Amerikan pazarları" oluşturuldu.

Yön-Devrim çizgisi, Kemalist Devrim'e sahip çıkarken, çalışma ve yaşama koşulları emperyalizm sayesinde iyileşmiş bir halkı uyarmaya, bilinçlendirmeye çalıştı. Ancak halkın çok büyük bölümü, kısa vadeli çıkarlarını tercih ettiği için, hayat standartlarındaki artıştan yana oldu; anti-emperyalist bir tavır takınmadı. Yerel yönetim ve milletvekili/senatör seçimlerinde, kapitalizmin altın çağının Türkiye'ye yansıtılmasında rol üstlenen siyasi partileri destekledi. Bu koşullarda, Kemalist Devrim'i savunan ve geliştirmeye çalışan Yön-Devrim çizgisi, halktan, seçimlerden, parlamentodan umudunu kesti, "cici demokrasi"ye karşı "zinde güçler" in iktidara gelmesi sonrasında halkın "uyandırılacağı" umuduyla, 9 Mart 1971 cunta girişimiyle bağlantı kurdu.

1950'li ve 1960'lı yıllarda işçi sınıfının "işçi" statüsünde istihdam edilen kesimine önemli yasal ve maddi haklar sağlanırken, geçmişte bir işçi aristokrasisi oluşturan memurların göreceli durumu kötüleşmişti. 1960'lı yıllarda Yön-Devrim çizgisine destek verenlerin önemli bir bölümü, geçmişteki iyi ve itibarlı konumlarını yitirmiş olan ve durumlarını düzeltmek için dernekler ve memur sendikaları aracılığıyla mücadele etmeye başlayan memurlardı.

İşçi sınıfının "işçi" statüsünde istihdam edilen kesimleri gerek mevzuat değişiklikleri, gerek toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla yeni haklara kavuşmuşlardı. Dönem dönem ortaya çıkan fabrika işgali ve protesto yürüyüşleri gibi eylemler, ciddi bir mutlak yoksullaşmanın sonucu değildi; daha iyi koşullar elde etme çabasıydı.

Kadro'nun ideolojik önderi, 1927 yılına kadar eski TKP içinde önemli bir kadro olan Şevket Süreyya idi. Şevket Süreyya Aydemir, Yön'de 1962 yılında yayımlanan yazılarında Kadro'da savundukları programı "Türk sosyalizmi" olarak ifade etti ("Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü", Yön, sayı 7, 31 Ocak 1962).

Yön-Devrim çizgisini değerlendirebilmek için, özetlenen bu tabloya daha ayrıntılı biçimde bakmak gereklidir.

Günümüzde ise çok farklı bir durum söz konusudur.

Türkiye'de günümüzde her açıdan çok gelişmiş bir işçi sınıfı vardır. İşçi sınıfı, gelir getirici bir işte çalışanların yaklaşık dörtte üçünü oluşturmaktadır. İşçi ve memur emeklileri ve işçileşmeye çalışan işsizler de dikkate alındığında, toplam nüfusun yaklaşık yüzde 80'inin geniş tanımıyla işçi sınıfından oluştuğu söylenebilir. Küçük üretici köylüler ile esnaf ve sanatkarın durumu da kötüleşmektedir. Türkiye'de emekçi sınıf ve tabakalar, tarihlerinin en kapsamlı ve hızlı mutlak yoksullaşmasını yaşamaktadır. Gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik had safhadadır. Devleti çeşitli biçimlerde

soyanların servetleri hızla artarken ve kamu kaynakları israf edilirken, yoksulluk yaygınlaşmaktadır. Bunun sorumlusu, emperyalistler ve ülkemizdeki işbirlikçileridir.

Türkiye aynı zamanda varlığına yönelik çok kapsamlı bir emperyalist saldırıyla karşı karşıyadır. Türkiye’de etnik kimliği ve inancı bölücülük amacıyla kullananlar, emperyalist odaklar tarafından desteklenmektedir.

Tarihimizde ilk kez ortaya çıkan tablo şudur: Halkın hayat standardına ve haklarına yönelik saldırının sorumlusu ile Türkiye’ye saldıranlar aynı güçlerdir; emperyalistler ve ülkemizdeki işbirlikçileridir. Yön-Devrim çizgisi, akıntıya karşı yüzmeye çalıştı, akıntıya karşı mücadele etti; halkın hayat standardı yükselirken vatani savunmaya çalıştı. Günümüzde vatani savunmaya çalışanlara akıntı yardım etmektedir; vatana saldıranlar insanların gelirlerine ve haklarına da saldırmaktadır.